Per Svenonius

En intervju av Julia Peralta

4 april 2008

Intervju 58

Från matematikmaskin till IT

Denna intervju har genomförts inom ramen för projektet Från matematikmaskin till IT som är ett samarbete mellan Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria vid KTH, Dataföreningen i Sverige och Tekniska museet finansierat av Riksbankens Jubileumsfond och Stiftelsen Marcus & Amalia Wallenbergs minnesfond. Originalinspelning och transkript finns tillgängliga på Tekniska museet i Stockholm. Intervjun bör refereras på följande sätt:

Per Svenonius, intervju från 2008 av Julia Peralta, Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria, KTH, Stockholm.

Nyckelord: ADB, datacentraler, datapolitik, FOA, Statskontoret, rationalisering, STUD.

Abstract

This interrview with Per Svenonius was conducted on 4 April 2008 by Julia Peralta at the Royal Institute of Technology (KTH) in Stockholm. In the interview Svenonius describes how he came to work at FOA and how he later on moved on to work at Statskontoret [The Swedish Management for Public Affairs]. Svenonius completed his degree in mathematics, chemistry and mechanics at Uppsala University in 1947. He continued to work and research at Uppsala University until he was to undergo military service in the beginning of the 1950s and was placed at FOA. Through the position at FOA he also came into contact with KTH. Later on Svenonius was elected chairman of Sveriges Förenade Studentkårer [the Swedish Student Union] for some time, and the position meant that he met a lot of people and made new contacts. The interviewed touched upon that Svenonius was hired at FOA and through this he was involved in a Comission of Inquiry regarding the development of Computer Centres. Soon Svenonius was employed at Statskontoret and handled the acquisition of computers. Svenonius continued to work at Statskontoret until his retirement.

Informant: Per Svenonius
Intervjuare: Julia Peralta
Tid: 4 april 2008
Plats: Stockholm

Julia Peralta: Per. Idag är det den tredje april och vi sitter på Avdelningen för teknik- och vetenskapshistoria. Nu är jag väldigt glad att du ville ställa upp på den här intervjun. Jag vill att vi, om du börjar med att berätta lite grann om din bakgrund.

Per Svenonius: Du menar det där som jag redan har berättat?

Julia Peralta: Så många gånger på seminarierna, ja.

Per Svenonius: Ja, då kan du väl kopiera av det, för det är väl inte idén att jag ska prata så mycket mera ingående om mig själv.

Julia Peralta: Nej. Men om vi säger så, du läste i Uppsala?

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Och då läste du fysik.

Per Svenonius: Då läste jag matematik, fysik och mekanik.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och tog min fil.kand. där och var redo -47, tror jag.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Sen började jag lissa då i mekanik, som ämnet hette, i Uppsala. Sen fick jag en tjänst som assistent där, så att där försörjde jag mig då. Nygift var jag väl också.

Julia Peralta: Hur gammal var du då?

Per Svenonius: Jag var ju 21 år då, när jag tog min fil.kand., -47. Och lissade, det gjorde jag i januari -52, så då hade jag ju hunnit bli 26 år. Eller 25 och ett halvt, om man ska räkna på månaderna.

Julia Peralta: Då var du licentiat och nygift.

Per Svenonius: Ja, hade två barn.

Julia Peralta: Och två barn. Jobbade kvar på institutionen då?

Per Svenonius: Vadå?

Julia Peralta: Du jobbade kvar på institutionen?

Per Svenonius: Nej, det var, om man börjar tänka efter, det var så i och med att jag lissade, så ville militären ha mig. Jag hade ju haft uppskov från en militärtjänst i Vaxholm, jag var ju ordentligt överårig, jag mönstrade -46. Men då, det måste ha varit -52.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Då, efter sommaren -52, då fick jag väl lov och rycka in.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och då var det inte, så där populärt och jag hade ju lärt mig utav andra kompisar att man skulle söka placering som forskningstekniker på FOA. FOA var någonting väldigt nymodigt och man kunde få specialistplaceringar. Men de hade upptäckt det också inom de militära hierarkierna, att det där var så populärt, så de införde en regel att man skulle vara nedklassad, så att säga vara klassad som kronvrak, i princip, för att få den där speciella placeringen, det var grundidén. Men jag var i en lite mera speciell situation, för när jag mönstrade -46, då gällde systemet att, man togs ut med en gång till Studentkompaniet, som det hette. Det var en mera kvalificerad uttagning som man skulle genomgå. Men i och med att jag fick uppskov i så många år, så hade de ändrat det systemet, så jag var inte längre intressant. Teknikaliteterna, det var en stencil som skrev och berättade att försvaret skulle liksom ta hand om mig, och andra i liknande läge, i särskild ordning. Och den särskilda ordningen det var bara att då överfördes man till ”kanonmatsgrupperingarna”. Så att, det blev ändå ett bra läge att jag skulle kunna få forskningsteknikerplacering, eftersom jag inte hade någon viktig placering inom försvaret.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och det grejade sig så småningom.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Med inflytelserika personer i ledningen på FOA som aktivaintressenter.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Men priset för det var å andra sidan att jag fick göra ett helt år extra, i och för sig. Men jag hamnade på Tekniska Högskolan. FOA hade väl gjort upp med professor Hulthén på teknisk fysik, att han tog hand om sådana som jag och skolade in oss. Så därför började jag min bana på Teknis som forskningstekniker, hos Hulthén, på teknisk fysik. Men sen kom jag ju att ramla in i att det blev en vakans på laboratur i mekanik, i samma hus, i en annan korridor, kan man inte säga, för det var ju öppet där, men på ett annat våningsplan. Så att när jag hade gjort min militärtjänst, då blev jag istället t.f. laborator på mekanikinstitutionen i ett par år. Så jag kom att vara kvar där. Och vidare hände ju det då att när det engagemanget tog slut, då hade jag ju haft konsultuppdrag på FOA även under den tiden när jag jobbade på mekanikinstitutionen. Så det blev bara ändrad arbetsgivare, men fortfarande var jag laborator. Jag började på FOA och där var jag i tio år.

Julia Peralta: Så du gjorde den här värnplikten på FOA då?

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Istället för ett år så blev det två år.

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Men sen blev du kvar på KTH.

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Som anställd.

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Eller hur?

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Och hur länge då?

Per Svenonius: Ja, min anställning som t.f. laborator på KTH, måste ha varit i två år.

Julia Peralta: T.f. laborator?

Per Svenonius: Ja, så måste det ha varit. Militärtjänsten var väl reguljärt, inte fullt tolv månader, men någonting åt det hållet. Och sen så fick jag ju påbassning på det. Så två år tog militärtjänsten. Men ett annat knep var ju att vissa sysslor, som jag hade, de kunde man ju överlappa. Så att jag har lite svårigheter med att förklara att 1953, på våren eller på försommaren, då blev jag helt plötsligt vald till ordförande i Sveriges Förenade Studentkårer.

Julia Peralta: Ja, just det.

Per Svenonius: Och det skulle jag vilja säga, att det var i alla fall då ett typiskt exempel på ett utomordentligt arbetsbelastat och föga betalt värv. Årsarvodet var tusen kronor och arbetstiden var säkert femtio timmar i veckan eller vad fan som helst. Så jag jobbade ganska mycket då. Och allting gick ihop på något konstigt sätt.

Julia Peralta: Ja. Men Per, hur fick du den här, det här uppdraget?

Per Svenonius: I SFS?

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Jo, det var inte så konstigt, för att under Uppsalatiden så engagerade jag mig lite i kårverksamheten, framför allt på utbildningsområdet där jag var ordförande i utbildningsutskottet, eller vad det kan ha hetat, i studentkåren. Och sen var jag då representant för Uppsala i SFS styrelse. Så att jag blev liksom lite grann etablerad inom den kretsen. Sen, just året 1953, då var det lite mera storvulet för vart femte år ordnade man så kallad ”Student-riksdag”, och det råkade vara -53 som var ett sådant år. Så det var en jävla massa pappersarbete på våren -53.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och vems arbetstid det var, som gick åt, det vet jag inte. Men in i det sista, skrev jag mycket på utbildningsfrågor av olika slag. Och sen, som sagt var, när väl den där riksdagen var överståndеn, då hamnade jag i det garnet att jag skulle efterträda den dåvarande ordföranden, som ville avgå i och med att Studentriksdagen var överstökad. Det var Olof Palme som var ordförande då.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Så därför gick jag på det uppdraget mitt i ett år ungefär, 1 juli.

Julia Peralta: Aha, okej.

Per Svenonius: Men det varade sen i två och ett halvt år. Ovanligt långt, i och för sig. Men det var ju, ja, det var tidskrävande, men jag knöt mycket kontakter, så att jag tyckte att det var intressant och givande. Det var inte materiellt givande, men det gav alla möjliga perspektiv på samhället, tyckte jag.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Så jag var väldigt nöjd med det där engagemanget. Det var helt oförmodat, att det blev av, det har jag inte ångrat.

Julia Peralta: Och sen, vad hände sen?

Per Svenonius: Ja, sen blev jag anställd på FOA och då fick jag ägna mig åt … ja, vi hade en institution som kan ha haft en rubrik ”teoretisk” någonting antar jag, fysik eller, kanske inte riktigt det. Det fanns en arbetsgrupp som sysslade med mera kvalificerade beräkningsverksamheter inom FOA 2 och jag placerades som chef för den gruppen, så jag fick också andra sorters matematisk-fysikaliska tillämpningar under mina ögon förutom dem som jag själv hade sysslat med. Men det var reaktorfysikområdet, får man väl säga, som var mitt område, teoretiska studier av lite olika sorter som hade och göra med ansträngningarna att förstå kärnvapen och deras mekanismer. För det var liksom ledstjärnan, och den ledde till att vi skaffade egna datorresurser på FOA.

Julia Peralta: Ja. Och du kunde arbeta med datorer då?

Per Svenonius: Ja, jag är ju av den åldersgruppen som snarast lär sig genom att göra. Det fanns ju ingen utbildning vad det gällde datorer.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Och det fanns ju inte heller någon utbildning vad det gällde reaktorfysik och sådant, den kom då. Men det fanns ju så att säga inte, utan den kom ju då, så det var nymodigt i sin art.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Det var, ja, det är inte mycket mer och säga om det än att FOA skaffade en ”stordator”, den var ju liten, den också, i dagens terminologier, men den var väldigt betydelsefull.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Det var av stort värde för FOA:s egen del, det vet jag man kan säga. Och FOA var ganska generösa och lät andra forskare som man hade samarbete med, de fick också möjligheter och göra lite körningar. Men vad vi hade som mål när vi installerade den, det var ju att den inte skulle sitta i händerna på en person, som bara liksom trattade den full med sina egna grejer, utan den skulle vara naturligt tillgänglig, för dem som hade rimliga behov av den.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Så vi organiserade driften väldigt, i den meningen, professionellt. Att det skulle vara smidigt även för den ovane att …

Julia Peralta: Ja, ja.

Per Svenonius: Komma dit med grejer. Det måste finnas spelregler för allting, det är ju det. Men spelregeln var inte att man kom med en portfölj med lite lösa lappar och la på konsolen och började knappa, utan att man hade på hemmaplan stansat upp sina program, man visste vad man skulle göra och sådant, liksom. Det är ganska självklara saker, kan man tycka, men det var inte riktigt det som gällde för Matematikmaskinnämnden, för BESKEN, till exempel. De hade visserligen också servicekörningar, men det var nog mera specifika grejer i så fall, som de hade tränat in sin personal på att de skulle köra.

Julia Peralta: Men, Per, då var du på FOA, när FOA skaffade sig deras första, stora dator?

Per Svenonius: Ja. Jo.

Julia Peralta: Och du var med och hjälpte till att bygga upp en organisation runt omkring den här datorn.

Per Svenonius: Ja, men många skulle nog vilja säga att jag byggde upp den.

Julia Peralta: Själv?

Per Svenonius: Ja, själv och själv. Allting kräver ju resurser och samarbete och sådant, men jag var liksom den …

Julia Peralta: Du var den ansvariga?

Per Svenonius: Det ankom på mig att få till det hela. Men, jag menar, det är ju många aktörer, eller vad man nu ska säga. Det var ju frågan om och bygga lämpliga lokaler, så det var ju en byggnadsstyrelse och det var en administrativ enhet på FOA, och alla möjliga som måste samverka.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Det är givet.

Julia Peralta: Men du hade huvudansvaret, var det så?

Per Svenonius: Ja, jag anser det. Det är nog ingen annan som skulle ifrågasätta det.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Det stämmer nog.

Julia Peralta: Ja. Vilka var det som använde datorn där då?

Per Svenonius: Ja, vilka och vilka … Det är ganska svårt för mig att säga, så här efteråt. FOA var ju stort. De avdelningar som närmast använde sig utav den, det var ju avdelningen för fysik som hette två och FOA 4, som sysslade med specifikt kärnvapenrelaterade grejer. Och sen hade vi ju de som sysslade med kommunikation, telekommunikation och liknande frågor. Jag har för mig att de kallades för FOA 3. De använde mycket dator och var mycket ADB-orienterade också. Och hade själva väldigt stor erfarenhet utav kommunikationsteknik. De var inte små, de var redan från början kunniga på området, om vi säger så. Och FOA hade också en mycket kvalificerad forskargrupp inom området Operaionsanalys.

Julia Peralta: Ja. Och du själv jobbade främst då med den här, inom avdelning två, då de som jobbade med …

Per Svenonius: Ja, avdelning fyra. Det hade skett en utbrytning ur avdelning två, så det hette nog avdelning fyra, i det läget, när den verksamheten kom i gång.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Tvåan delades upp, den tunnades ut. En avdelning fyra som sysslade med, vad ska man säga, kärnvapenrelaterade frågeställningar, inkluderande både fysik och kemi och matematik. Så den skar över de vanliga vetenskapsgränserna, på lite olika sätt, det blev så att säga lite plock ifrån alla de andra avdelningarna. Fick särskilda lokaler och utrustning för experimentverksamhet.

Julia Peralta: Hur länge var du kvar?

Per Svenonius: Jag var kvar där till, ja, 1965, om jag minns rätt. 1960 skedde väl den här installationen.

Julia Peralta: Stordatorn kom då till FOA?

Per Svenonius: Ja, just det. Det var 7090.

Julia Peralta: Vad heter den?

Per Svenonius: IBM 7090, hette den. Det var fyrsiffrigt då. Ja, vet inte det där med hur de numrerar och vad det betydde, men när vi ursprungligen beslutade om den där upphandlingen, då hette den 709, det var en mera vetenskapligt orienterad IBM-maskin. Men

det är klart, det kom in en del nya komponenter, så man satte på en nolla, så hette den 7090.

Julia Peralta: Ja, okej.

Per Svenonius: När jag varit engagerad i den verksamheten i några år, då inträffade ju den här remissen av Databehandlingskommitténs betänkande, om att man skulle förstärka BESKEN, modernisera upp den så att den bättre skulle kunna betjäna aktuella behov för vetenskap och forskning. Man måste ha klart för sig att kunnandet på det här området, det var inte stort på den där tiden. Idag kan man ju tycka att det var väldigt konstigt, att de inte kunde se bättre, som ändå satt i centrum på något sätt. Men den obehagliga sanningen var ju i alla fall att de kunde inte det.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Man trodde att lite uppfräschningar utav BESKEN, skulle vara greppet, alltså. Men, det var ju långt ifrån verkligheten.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och det var ju lätt och säga, allra helst så här långt efteråt, att det var en väldig underskattning utav vad tekniken kunde erbjuda. Det är så man får se det. Att erfarenheten av användningen var begränsad. Det får man väl säga okej till, men insikten om växtkraften, den var inte stor. Annars gjorde man väldigt intressanta saker, de som höll på med de där maskinerna, de hade ju anledning att fundera över programmeringsspråk, alltså i första hand maskinnära, man måste ju tänka flera led här, om det ska vara rättvist. Från första början är man ju glad att bygga upp ett maskinnära språk, helt enkelt, skaffa en grunduppsättning av instruktioner som är effektiv, som gör att man kan göra smidiga program, för det börjar ju där, trots allt. Och sen hittar man makroinstruktioner och sådant, bygger vidare i olika led. Man hade ju väldiga begränsningar att jobba med, det var små inre minnen, till exempel. Så att man hade väl två sätt att tänka. Ett, det skulle ju vara att hålla hela programmet inom ramen för minnesutrymmet Då var det klart, då kan man få mycket att vara smidigt. Men det var alldeles uppenbart att det, är en ganska svår begränsning och då ramlar man bums in i nästa frågeställning. Det som vi hade för vana att kalla för att segmentera program. Man jobbar inte med större programelement än att dom håller sig under ett visst format, så att man kan lägga in dem, och dra ut dem, in och ut, in och ut. Och så bygger man upp programmet på idén att man kör ut och in programdelarna allt efter som det behövs. Jag kommer ihåg att Ferranti hade en variant där de här segmenten rullades in och ut från trummor. Det var en ganska bra idé, i och för sig. Ja, det var bara ett exempel. Man sa på den tiden: ”Forskarna i Europa, de ägnar sig åt att göra smarta program, att fila och fila och fila, och få in så mycket som möjligt, göra så mycket möjligt.” Och vi såg med förakt på kollegorna på andra sidan Atlanten, som var mera grova i skinnet och bara körde rakt på utan att trima programmen. Ja, ungefär så var jargongen. Man kan ju säga i det historiska perspektivet, att de som valde att inte göra sig bekymmer över utrymmesbegränsningarna, de fick ju väldigt bra hjälp utav teknikutvecklingen. Så att de vann väl en del på det viset. Det kan jag tro.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Men det fanns inga självklara, enkla vägar att gå, utan det förekom lite olika anstser. Och det gällde och bygga upp kompilatorer som var smarta att kunna seg-

mentera, till exempel. Det kunde väl hända sig att programmet ”glömde bort” att det hade dragit in en packe data, som det skulle jobba med steg för steg, bit för bit. Men på grund utav flyttningarna, när det kom tillbaka till den där programpunkten nästa gång, ja, då drog det bara in en ny packe data. Det blev väldigt slösaktigt med grunduppgifterna. Det är en detalj som jag minns ifrån tidiga testkörningar, att det hände saker. Så man kunde få ganska förbryllande resultat. Och ofta berodde det bara på att det försvann en massa data ur systemet.

Julia Peralta: Systemet. Okej, men så kom det här betänkandet då, den administrativa databehandlingen?

Per Svenonius: Ja, då kom det, och då var det ju så att omvärlden var inte så förskräckligt allvis. Men man kände på sig, försäkringsvärlden, bankvärlden och TCO, vet jag, de kände på sig att det där var väl inte någon särskilt smart förslag. Och det mirakel som inträffade, det var ju faktiskt att statsmakterna beslutade sig för att ta ett drastiskt grepp vad det gällde forskningens datorresurser. Det, vet jag inte vad slags överläggningar man hade på högre nivå i det sammanhanget. Jag var inte inblandad i några resonemang, jag var bara orsaken till att det fanns ett exempel på att det fanns en datordrift som såg ut att ha bra, ja, bra prestanda. Men man beslutade ju att praktiskt utrusta alla universitetsorterna med datacentraler.

Julia Peralta: Just det.

Per Svenonius: Och det var ju någonting. Riksdagen tog ett kliv vida längre än vad Matematikmaskinnämnden hade tänkt sig, eller Databehandlingskommittén, som det hette. Och på den vandringen inträffade ju då sen att Statskontoret fick i uppdrag att utreda hur man skulle göra detta, hur man skulle gå tillväga för att utrusta högskoleorterna med erforderliga databehandlingsresurser. Då var det väl inte så att man hade bestämt att alla skulle få egna datacentraler. Det blev väl konsekvensen av Statskontorsuppdraget. Men att man skulle utreda det som en helhet, att försörja hela högskolevärlden, det var uppdraget.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Då tillsattes en utredning av Statskontoret. För det var en utredning inom Statskontoret, med generaldirektören som ordförande. Sen hade man ett par representanter från varje högskoleort, en professor och en förvaltningsperson, kanske inte riktigt så många, men det var ganska stor församling, som var med där. Något förslag var att man skulle förse de olika orterna med egna databehandlingsresurser. Och ganska autonoma, samordning i och för sig, men ändå inte så hårt upplåsta i vartannat. Och det gick ju statsmakterna med på. Det var ingen större debatt, det gick så fort. Statskontoret la sitt förslag, lagom till det var dags att skriva proposition. Och det måste ha varit på remiss, men förmodligen någon väldigt kort remisstid. Jag kan inte minnas, men det bör ju ha varit ute på remiss i alla fall.

Julia: Var var du någonstans då? Var du kvar på FOA?

Per Svenonius: Jag var utlånad från FOA då, när jag var sekreterare i det där utredningsuppdraget.

Julia Peralta: Och då var du sekreterare i utredningsuppdraget som Statskontoret hade fått efter betänkandet, om man säger så?

Per Svenonius: Ja, just det. Ja, precis. Jag kom egentligen inte in i bilden förrän Statskontoret skulle effektuera uppdraget. Och det enda jag hade gjort tidigare, det var att jag skrev FOA:s yttrande över Databehandlingskommitténs betänkande. FOA uttryckte stillsamt, stor klentro till betänkandet. Jag blev indragen som sekreterare i Statskontorets utredning och på den vägen blev jag sen avdelningschef för Statskontoret, när det gällde att i sin tur effektuera det programmet.

Julia Peralta: Ja, men, okej. Då sitter du kvar på FOA fram till att Statskontoret, ska alltså göra verklighet av den här.

Per Svenonius: Ja.

Per Peralta: Och då anställs du av Statskontoret.

Per Svenonius: Just det, precis så.

Julia Peralta: Eller hur? Och då blir du avdelningschef. Vilken avdelning då?

Per Svenonius: Det hette … Statskontoret var ju i sin tur nybildat.

Julia Peralta: Ja, just det.

Per Svenonius: Och det var, där hade man en avdelning som man kallade för Teknisk avdelning och om man hade personerna först och beteckningarna sen eller tvärsom, vet inte jag. Men till den tekniska avdelningen var personal knuten. Vi fördelade en del pengar till folk som ville köra dataprogram, det skapades ett anslag till universitets-, eller högskolesektorn, därifrån de kunde söka pengar för att göra datakörningar. Och det förvaltades ju utav Statskontoret, och i den här enheten.

Julia Peralta: Tekniska avdelningen?

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Som du var chef för?

Svenonius: Ja, ja, just det.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och det fanns en utbildningsenhet som skulle utbilda rationaliseringsfolk. Den blev också knuten till den tekniska avdelningen.

Julia Peralta: Jaha. Så den låg under, om man säger så?

Per Svenonius: Ja, det var en enhet inom den tekniska avdelningen, ja.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och ja, det borde jag förstås komma ihåg, hur det var uppdelat … för vi var ganska många, men detaljerna har väl försvunnit, det kommer jag inte ihåg.

Julia Peralta: Nej, nej.

Per Svenonius: Där kan du förmodligen gå på det där mötet[1] vi hade, om Statskontoret. Där berättade ju Nils Qwerin en del. Han var inte med från början, riktigt, men vi fick ju ett anslag för att investera i statlig datautrustning. Man valde en sådan riktning att Statskontoret skulle samordna upphandlingen av statlig datautrustning. Och den uppgiften las då också på tekniska avdelningen, så det var en särskild enhet som liksom fick handlägga de uppgifterna.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Det är riktigt, så var det.

Julia Peralta: Och då var du chef för den här avdelningen?

Per Svenonius: Ja, just det.

Julia Peralta: Och det var du under väldigt lång tid?

Per Svenonius: Både ja oh nej. Det skedde ju både avknoppnngar och andra förändringar. Uppgiften att samordna själva upphandlingen av datorutrustning, den bröt man väl de facto ut, till en fristående enhet på Statskontoret efter drygt 10 år för att samordna universitetsdatacentralerna skapades en gemensam styrelse knuten till Statskontoret. Styrelsen var bemannad med folk från regionerna, och med en ordförande som var helt neutral. I själva verket var det tekniska direktören på Televerket, Torsten Larsson. När det hela var något så när färdiguppbyggt, förde man över huvudmannaskapet till Universitets- och högskoleämbetet. Torsten Larsson hade tröttnat på uppdraget. Då gick jag in som ordförande för då hade vi inget problem visavi Statskontoret, i frågan om driften av de datacentralerna, det var ju UHÄ som var driftsansvarig. Så jag var väl ordförande där i några år, men sen avvecklades hela STUD. Det ansågs inte längre att det var behövligt.

Julia Peralta: Men då pratar vi om STUD?

Per Svenonius: Ja, just det.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och när du då frågar mig när var det, så har jag ingen aning.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Jag kan inte placera det i tiden.

Julia Peralta: Ja, men du var ordförande för det då, i några år, fram tills att UHÄ tar över?

---

[1] Svenonius syftar på vittnesseminariet om Statskontoret, se vidare: Julia Peralta, ed., *Statskontoret: Transkript av ett vittnesseminarium vid Tekniska museet i Stockholm den 5 februari 2008* (Stockholm, 2008).

Per Svenonius: Javisst. Ja, UHÄ blev ju då anslagsäskande myndighet, så det blev en intern verksamhet i UHÄ, alltihopa. Den där biten att upphandla utrustning, den funktionen, den låg ju kvar i Statskontoret.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Så den var inte bortplockad.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Men, samordningsfunktionen, den hade inte längre Statskontoret något ansvar för.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Annat än som rationaliseringsmyndighet förstås.

Julia Peralta: Nej. Men du var kvar inom Statskontoret fram till din pension. Stämmer det, Per?

Per Svenonius: Att jag var kvar i?

Julia Peralta: Inom Statskontoret.

Per Svenonius: Ja, i Statskontoret, ja.

Julia Peralta: Du pensionerades i Statskontoret, om man säger så.

Per Svenonius: Ja, det kan man säga. Jag blev pensionär i Statskontoret titeln ställföreträdande generaldirektör. Förutom att jag hade diverse engagemeng inom statsförvaltningen sysslade jag med att leda mer tekniskt orienterade särutredningar. Vi kom bland annat att ta upp sårbarheten inom dataområdet, inom hela statsförvaltningen, som ju är ett väldigt brett projekt. Där la jag ner väldigt mycket tid. Det var ju egentligen min huvuduppgift, det kan man nog säga, i och med att de tidigare aktiviteterna hade hittat sin form. Så jag blev nära knuten till Regeringskansliet. Där ändrade de ju roller då och då så att den här funktionen med att studera sårbarheten, den ömsom låg i Civildepartementet, ömsom i Finansdepartementet, och den kan ha legat i ytterligare något departement, lite beroende på vilket statsråd som skulle ha ansvar för frågeområdet. Där la jag ned mycket av min tid, på det området. Den saken är klar. Men sen hade vi ju ett betydande samarbete inom OECD, och inom EU. Integritetsfrågorna var föremål för väldigt omfattande, gemensamma studier. Och så vidare, om man nu skulle gå tillbaka och gå igenom almanackan och se vart tiden tog vägen, skulle man nog finna att mycket kunde ha gått även till det internationella, övningar på det här samhällsövergripande planet. Så måste det ju ha varit.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Sen blev jag förstås pensionär på riktigt från Statskontoret vid 65 år. Då var aktiviteten så hög på sårbarhetsprojektet att jag fortsatte som pojektansvarig i Finansdepartementet i ytterligare två år. Och jag fortsatte också ett uppdrag som ordförande i SPAR-nämnden fram till min 70-årsdag. Så man kan säga at min pensionerin var en

mjuklandning. Men någon egen datordrift, det hade jag inte. När jag lämnade, så att säga, rollen som forskare. Den kom jag och lämna när jag lämnade FOA. Ja, det får man säga.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: För sen har jag inte varit någon större datoranvändare,

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Sen jag slutade med det.

Julia Peralta: Nej, om man säger så här: Statskontoret hade ju ansvaret för driften av de här datacentralerna då, fram till, säg slutet på 70-talet, början på 80-talet, universitetens och högskolornas datacentraler. Hade ni ansvar för driften av andra datacentraler?

Per Svenonius: Det förekom. Du säger om Statskontoret hade ansvar för driften. Jag vet inte hur man skulle se på det. Men, sett som ett projekt, hade vi en datorcentral på Karolinska Institutet, inom ramen för ett sådant här utredningsprojekt inom det medicinska området. Och det var då ett rationaliseringsprojekt, med stora resurser.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Sen hyrde man en egen, förhållandevis mindre datoranläggning, det beror på vad man jämför med, men den var inte i format 7090 eller så, som ett underlag för den försöksverksamhet som de höll på med. Så där fanns det en, och det var Statskontoret som i huvudsak finansierade projektet. Och då betydde det att man hade en mindre styrelse för den verksamheten, som jag då också sattes att vara ordförande för. Men bara som en neutral person visavi det här gänget som sysselsatte datoranläggningen. Sen hade vi ju DAFA, vi startade ju upp DAFA som en fristående servicebyrå, en utbrytning ur Statistiska centralbyrån.

Julia Peralta: Ja. Hade du ansvar för det också? Eller var du inblandad på något sätt i det?

Per Svenonius: Ja, vi var ju inblandade, Statskontoret var ju inblandad framför allt som förslagsställare och initiativtagare till att man skulle etablera en statlig servicebyrå.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Men idén med servicebyrån var ju inte att det skulle vara Statskontoret, utan det skulle ju vara …

Julia Peralta: En egen …

Per Svenonius: En, någonting. Men, ja, den fick väl en helt självständig ställning, som egen myndighet, antar jag då. Återigen, därför att den skulle sälja tjänster till myndigheter, och även på den privata sektorn. Den skulle inte ha någon onödig myndighetsprägel, i och för sig. Får tänka på det i de termerna. Men, visst, det är klart att den hade en myndighetsform och någon gång, kanske det var från början, därför var jag ju ordförande i den styrelsen. Statskontoret ville inte styra den datacentralen särskilt hårt, men det är klart att Statskontoret hade en del och säga till om där. Det hade man visst det.

Julia Peralta: Ja. Men, Per, om man säger så här, i din position, då hade du med forskarna att göra, delvis? Men du hade också med politikerna att göra, också?

Per Svenonius: Ja. Jodå. Väldigt mycket så, emellanåt. Det var ju resonemangen om hur ska man dimensionera anslagen till datoriseringar, det är ju klart, den var ju den viktiga kontaktytan i sammanhanget. Och där, ja det var hela rationaliseringsfältet, datoriseringen, vi hade ju väldigt många projekt av typen att datorisera verksamheten, exempelvis inom Rikspolisstyrelsen och Riksförsäkringen.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: … och Fastighetsregistreringen. Det var ju många stora aktiviteter. Och de skulle behandlas som myndighetstitlar i budgethanteringen, så klart. Så det var ju inte så väldigt mycket om teknikaliteterna, i och för sig, utan rationaliteterna, mer utifrån verksamheten. Verksamheten fick ju lov att argumentera för sina krav. Och den tekniska sidan, den som jag representerade, vår roll var ju mer att vidimea om vi tyckte att de hade hållbara resonemang, för sina visioner. Det är klart att det förekom många motsättningar i de resonemangen om hur korta svarstider som var oundgängligt nödvändiga på Riksförsäkringsverket och sådant. Det var ju mycket resonemang om bråkdelar av millisekunder, höll jag på och säga, i vart fall sådant där som idag kan verka obegripligt nästan, därför att vi har helt andra kommunikationshastigheter att repliera på. Men det var kinkiga saker och det var ju, i och för sig, då väsentliga kostnader förknippade med ambitionssättningarna. Det var många resonemang som ägde rum i Finansdepartementet med närvaro utav representanter för de olika fackdepartementen, beroende på vad det gällde för frågor. Det var en ordentlig kubbning på den nivån. Men när man sen kom till nivån att organisera den praktiska driften, jag upplevde att det var smidigare, det gav sig ganska naturligt.

Julia Peralta: Ni, eller, om vi pratar om dig då …

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: I den här, återigen, i din position så var det viktigt, i alla fall när du började jobba inom Statskontoret, att på något sätt få den här nya tekniken ihop också med det här rationaliseringstänkandet, som det hängde ihop med lite grann, eller hur? Alltså att ha lite grann en översyn?

Per Svenonius: Javisst. Jag är inte i stånd och återkalla tankevärlden så där pass långt tillbaka i tiden, faktiskt. Men, om man ser på den praktiska sidan av verksamheten, så var i första hand viktigt nog att värdera varje rationaliseringsfråga för sig.

Julia Peralta: Mm. Det var ett generellt positivt mottagande av …?

Per Svenonius: Ja, jag tycker att man respekterade den här idén med Statskontoret och prövning och sådant. Det är klart att det fanns en del knotande, men i stort respekterade myndigheterna den av riksdagen beslutade ordningen.Forskarna kunde ibland bita sig fast i enskildheter lite envetet. Jag sa på ett möte[2] senast att ”det är inte frågan om att ha någon tribunal här”. Men man kan ibland få den känslan när somliga pratar om vad de upp-

[2] Svenonius syftar på vittneseeminaret om datacentralerna, se vidare: Julia Peralta, ed., *Datacentralerna: Transkript av ett vittnesseminarium vid Tekniska museet den 27 mars 2008*, (Stockholm, 2008).

levde som oförätter då, för fyrtio år sen eller så. Det är lite tveksamt att inte ha kommit loss ifrån det. Det var ju en fantastisk upprustning man fick.

Julia Peralta: Var det några som var liksom, ja, jag får en känsla av forskarna eller i alla fall en viss grupp inom forskarvärlden, var lite, inte negativa, men de kände lite grann hinder?

Per Svenonius: Jo, det fanns naturligtvis sådant.

Julia Peralta: Mm. Mötte du mycket sådant, i ditt arbete?

Per Svenonius: Nej, inte så farligt mycket ändå. Men det fanns ju de som ovillkorligen ville pressa på, och det gör det alltid. Vad jag framför allt ville varna för när det gälde forskarna, det var ju att ge några som var etablerade datoranvändare för stort spelrum att bara ösa på. De som kände att de var väldigt etablerade, de ville kunna köra fort som fan, men det var inte de som stod först i kön. Men, nej, alltså, som det var upplagt, kom det väl inte fram till mig så mycket av motsättningar. Det var ju ett ordentligt system, handläggningsordning och sådant. Så visst har jag varit hotad en och annan gång, visst har jag varit det, men det var mera förlöpningar, tycker jag kanske.

Julia Peralta: Generellt, om du tänker tillbaka på din tid och på ditt arbete med de här frågorna, så är det en positiv bild du får?

Per Svenonius: Ja, det är det. Det är klart att det är. Och den, man kan säga, det positiva är präglat dels av atmosfären, när man liksom skulle dra igång alltihopa och sen utav kontaktytorna mot omvärlden. Jag nämnde kontakterna med OECD och EU och annat. Man levde ju i en dynamisk värld.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Hade förmånen att få röra sig i den världen.

Julia Peralta: Men politikerna, Per.

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Där hade du ingen, för jag får en känsla av att just när det gällde användarna så kanske, ja, där fanns det friktion eller så där, men det ser ganska så friktionsfritt när det gäller den här kommunikationen och samarbetet med politikerna?

Per Svenonius: Ja, man kan lugnt säga det om man vill. Vi hade ju några politiker i Statskontorets styrelse, helt klart i och för sig. De var tagna ur Finansutskottet, så det var ”breda pojkar” som hade starkt inflytande så att på så vis var det väl förankrat. Ja, jag vet inte, ja, det är alldeles sant att politikerna syntes inte i den allmänna politiska debatten. Men det var ingen bredare politisk debatt i datoriseringsfrågorna övrhuvud taget till en början.

Julia Peralta: Men ändå, vad är det som spontant …?

Per Svenonius: Visst träffade man politiker, men det är ju lite senare i tiden, alltså då resonemangen om integritet och offentlighet kom in i bilden. Och det har ju filats på

lagstiftning och tankegångar, och det håller man ju på med fortfarande. Nu gäller det individens frihet och trygghet kontra samhällets säkerhet.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Det är inte lätt att gifta ihop idealen. Så många gånger man tycker kanske att offentlighetsprincipen är för generös. Jag tycker det, att folk kan sprida information i oskälig utsträckning om andra bara genom och rota i register.

Julia Peralta: Ja. En sista fråga, Per. Kvinnor?

Per Svenonius: Ja.

Julia Peralta: Vad jag förstår, så var just tekniken och arbete med tekniken och datorerna och sådant där, väldigt manligt dominerade arbeten.

Per Svenonius: Ja. Jo. Det kan man väl säga, det …

Julia Peralta: Hur såg det ut, om …?

Per Svenonius: Det man hade tidigare, det var ju sådana här räknesnurror, med eller utan elektrisk drift och det var ju ofta kvinnlig beräkningspersonal. Det var det ju faktiskt, som var räknebiträden. Och räknebiträdena, de har ju liksom varit rekryteringsbasen till de tidiga programmerarna. Det var ju helt klart så. Men, det kom, det är nog alldeles riktigt som du säger, att det kom väldigt snabbt in i bilden, yngre grabbar, som blev absorberade av teknologin. Så de hann först, på något sätt. Jag kan inte hitta på någon annan förklaring, att det blev så. Men om man ska gå tillbaka 50 år i tiden och titta på hur det såg ut på en fysikinstitution eller en matematikinstitution. Då var den nog mansdominerad. Rätt så mycket tjejer läste fysik, tror jag. Men matematiken är jag inte riktigt lika övertygad om. 50 år har ju gått nu och det finns gott om kvinnor i datorvärlden.

Julia Peralta: Mm. Men om man tänker, om hela din tid både på FOA och sen på Statskontoret, så var det en manlig dominans runt omkring dig. Var det så?

Per Svenonius: Vi hade ju både och i alla fall.

Julia Peralta: Det fanns kvinnor?

Per Svenonius: Det är klart, som jag minns det had vi ganska många kvinnor i datordriften, men kanske inte på ledande nivå.

Julia Peralta: Att det var mycket män?

Per Svenonius: Att det var mer manligt. Det kom bara. Ja, hur det nu har gått till, för det är ju inte styrt … Det tror jag inte är så mycket styrt uppifrån, de har ju kommit spontant ur miljön, med individernas var av utbildning och arbetsuppgifter, på något sätt.

Julia Peralta: Mm. Vad hade kvinnorna, om man säger så här: Vad hade kvinnorna haft för arbetsuppgifter, de som du har jobbat med? Har det varit mera utrednings…?

Per Svenonius: Om man går tillbaka till tiden före datorisering (säg 1955), med räknebiträden, då var det ju klart att det var kvinnodominerat, men visst förekom det manliga räknebiträden, det gjorde det i och för sig. Det var inte så att, det var inte helt ett kvinnojobb. Och jag tror att de här manliga räknebiträdena kanske var mer företagsamma vad gällde att ta till sig nya tekniska öppningar. Jag tror det, men jag kan inte belägga det. Men redan 10 år senare finns det kvinnor både på driftsidan och bland systemerarna, fortfarande dock i minoritet, skulle jag tro.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Att vi hade handläggare, både män och kvinnor, när vi jobbade med de här samordningsfrågorna och datorupphandlingen, det kan jag ju säga, men proportionerna kan jag inte uttala mig om.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Men på likaberättigad nivå, anser jag. Det är inte så att det var någon skiktning …

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: … inom värvet. Men sen så är det ju så då att sen har man ju, om man tänker på dem, vi hade ju en enhet som sysslade med kontorsrationalisering, alltså, ja rationalisering … sådana frågeställningar som typsnitt och grejer, när det gällde standardisering av tangentbord etcetera, ja, där tror jag det var ganska mycket kvinnor med, i den problembilden. Det är den minnesbild jag har, att de hade sysslat med sådant redan förut.

Julia Peralta: Ja.

Per Svenonius: Och fortsatte med det. Nej, det är en intressant fråga. Jag har ingen, inga som helst föreställningar om att vi diskriminerade man/kvinna i vår rekrytering av personal.

Julia Peralta: Nej.

Per Svenonius: Inte på minsta sätt alltså. Men frågan om hur de, var de fick sin väckelse ifrån, de som var intresserade av att söka jobb. Det är ju liksom en annan fråga. För det tror jag kan ha spelat en roll, hur det har klarnat, insikten att det finns någonting nytt i tiden. Och sen har ju den formella utbildningen en viss betydelse. Impulsen att ge sig på något nytt, den är väl beroende utav ens formella utbildning, ens tilltro till vad man skulle kunna göra och sådant, så att rekryteringsvägarna är inte alldeles enkla att genomskåda i starten.

Julia Peralta: Nej. Är det något som jag har missat att fråga dig om?

Per Svenonius: Ja, jo det kan tänkas! Säkert är det saker som jag har missat att berätta. Det känns inte särskilt betydelsefullt, det här jag har att berätta, egentligen. Men, det är väl bara så. Utvecklingen i sig har haft en enorm växtkraft som har betytt mycket i det stora mönstret. Det är inte någon allsmäktig gud som har, så här … Det är inte så lätt att sätta ambitiösa mål som ligger ”flera storleksordningar” bortom vad man tekniskt ser en möjlighet och göra i ett nuläge, men utvecklingen har ju varit sådan, att den verkligen har

öppnat ofattbara potentialer på det viset. Det finns kanske någon guru någonstans som har haft den vidsyntheten och den positionen att han fått satsa pengar på en gigantisk vision, men inte var det Databehandlingskommittén, i alla fall. Det kan man väl säga.

Julia Peralta: Inte Databehandlingskommittén?

Per Svenonius: Nej, de hade inte alls genomskådat att det var stora saker på gång. Så var det nog.

Julia Peralta: Jag får tacka så jättemycket, Per!

Per Svenonius: Ja.